

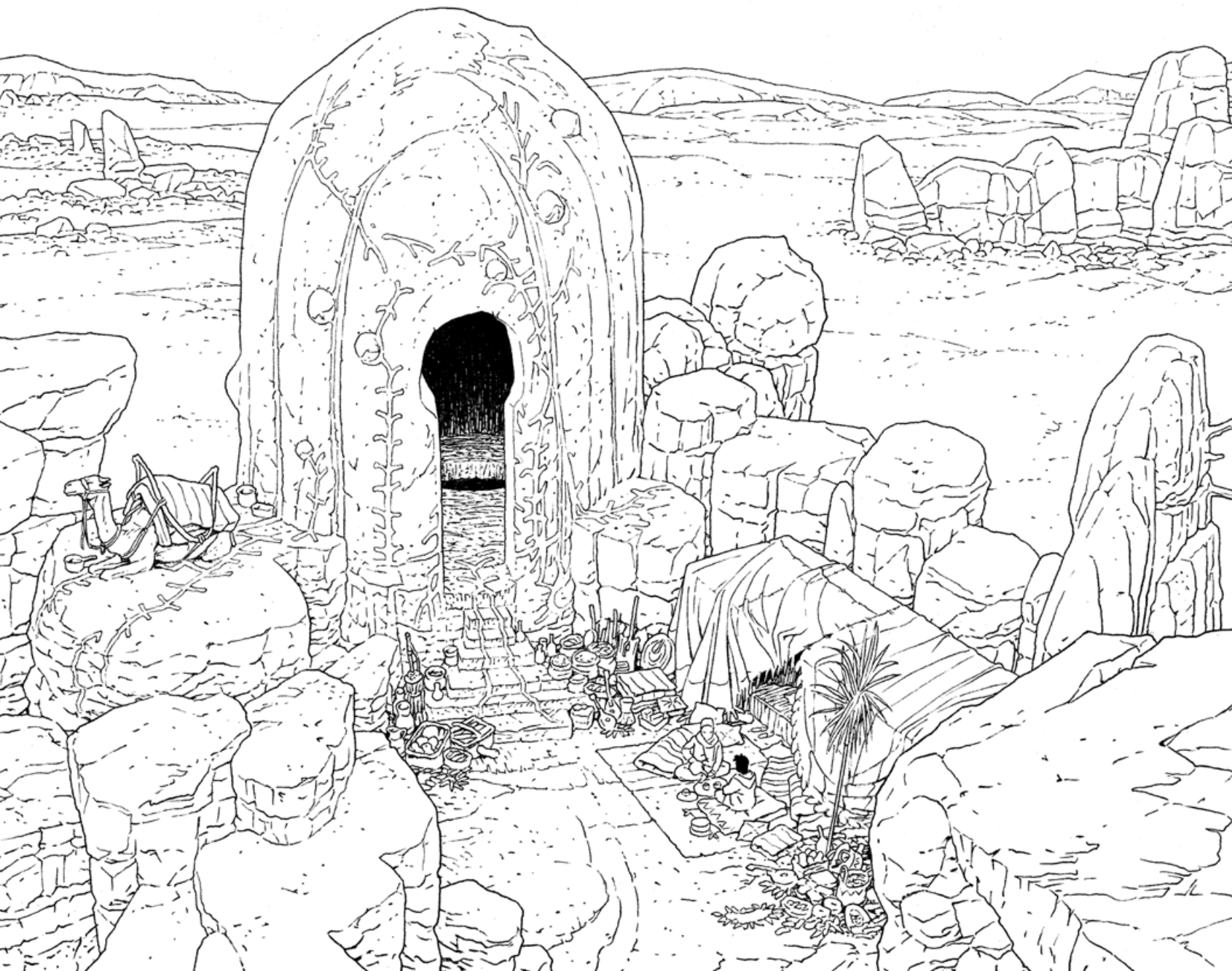
MILAN
JOVANOVIĆ

NACRTANI SVETOVİ

Izložba

22. 03 - 30. 04. 2016.
Francuski institut u Srbiji
Knez Mihailova 31, Beograd
www.institutfrancais.rs

Milan¹ ne zna za šalu.

Time ne želim reći da se nikad nije nasmijao: smije se prilično često, iako ne uvijek kad i drugi. Ne bih rekao ni da nema duha: kad sam sebi napiše scenarij, otprilike jednom u pet godina, to uvijek bude napojeno na izvoru s kojega nijedan drugi strip još nije pio. Nije mi, konačno, namjera optužiti ga kako se apsolutno protivi humoru u stripu, iako je istina da nitko s više gađenja od njega ne izgovara riječ “geg” te da se u više od stotinu stranica *La Bête Noirea* krvavim znojem znojio samo nad onom jednom burlesknom, dok je svaki drugi zahtjev scenarija, sve milijune buba i svaku nepostojeću arhitekturu rješavao (barem je tako sa strane izgledalo) bez pô muke.

¹ Jovanović.

Ilustracija
za uvodni
tekst prilikom
objavlivanja
serije
Kalokagarti u
Politikinom
Zabavniku;
1997.

Ne, kad kažem da Milan² ne zna za šalu tad želim reći da se ničega ne prihvaća polovično. Većina crtača stripova crta kako im je najlakše. Ne i on. Čak i kad bi se radije skitao divljim ljepotama Srbije nego iz stranice u stranicu reproducirao briselski Grand Place, on ne bježi od onoga čega se prihvatio. Treba samo baciti oko na njegov razvoj kako bi se dokazalo da lakši put nije njegov način: *Kalokagarti*, njegov prvi veliki profesionalni strip (po scenariju Đorđa Milosavljevića i, pretkraj, vlastitom), počinje gotovo groteskno, u hodu mijenja tri ili četiri načina tuširanja, nalazi i odbacuje dinamičnu stilizaciju prije

2 I dalje Jovanović.

Dole: kadrovi iz serije
Kalokagarti, scenario Đorđe
Milosavljević; 1996.

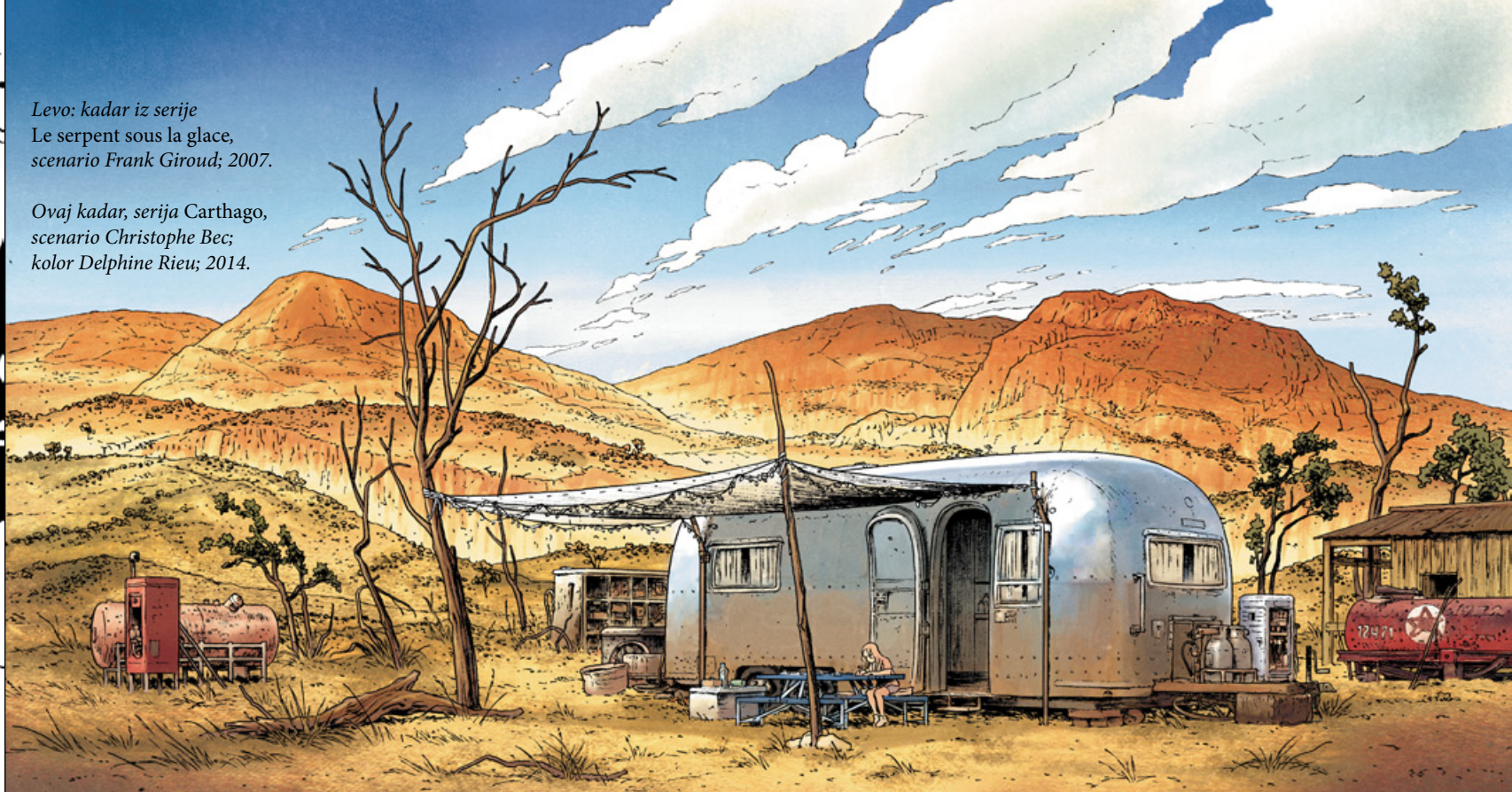
nego što se posve odluči zaploviti realističnim vodama u potrazi za ljepotom i dobrotom, ili barem inozemnim angažmanom. Kad taj angažman najzad stigne – nakon niza probi na raznim stranama svijeta i jednoga krivog koraka oko kojeg se tad mnogo žuči prošlo – u vidu trotomne serije *Le serpent sous la glace* (po scenariju Franka Girouda), razvoj se ubrzava. Iz stranice u stranicu dočarani svijet postaje realističniji, iz albuma u album recepcija postaje pozitivnija: do kraja će serije prezime Jovanović urednicima značiti pouzdanog suradnika, a čitateljima pouzdanog izvršitelja.

Skica za jednu od verzija
naslovne strane
integralnog izdanja serije
Le serpent sous la glace,
scenario Frank Giroud;
2012.

Levo: kadar iz serije
Le serpent sous la glace,
scenarij Frank Giroud; 2007.

Ovaj kadar, serija Carthago,
scenarij Christophe Bec;
kolor Delphine Rieu; 2014.

“Za svoj novac
čitatelj želi vidjeti da je crtač
na albumu umro”, citirao mi je
davno i ovih se petnaestak godina
predano držao te maksime. Dok
se za ulazak na francusko tržište
pripremao, čitao je (ili makar li-
stao, nisam bio nazočan) svaki al-
bum koji mu je konvoj elektroni-
skih mula mogao prešvercati na
sankcionirani teritorij.

Poslije je analizirao žanrovska
strujanja, zavidnom intelligen-
cijom nalazio im zajedničku,
“francusku” crtu, brusio jezik i
pokušavao dokučiti čimbenike
uspjeha. Pouzdavajući se u rad
više nego u dar, već prvu pravu
priliku spremno je iskoristio.

Vrijedi li strip, kao posao, tolike
muke? Barem tri razloga zbere
tomu u korist. Prvi, nimalo zane-
mariv, je što je u nimalo laka vre-
mena Milan³ takvim pristupom
uspijevao hraniti obitelj. Drugi
je što kao riter kojemu su odu-
zeli rodnu gruđu, kako se sâm
jednom opisao, ionako nije imao
izbora već da ratuje ondje gdje
za takvima još ima potrebe. Naj-
poslije, čak i da se birati moglo, ne
mogu se oteti dojmu da je stigao
točno ondje gdje mu je mjesto.

³ Jovanović, jedan od.

Francuski strip – Nataša, Broussaille, Hermann ... – bio mu je stalna referenca u razgovoru, pa ako je jednom na moj upit zašto radi baš za Francuze lakonski odgovorio “Zato što me Ameri neće”, jednako se dobro sjećam kako je s mješavinom nevjerice i zadovoljstva dočekao objavljivanje u Dupuisovoj kolekciji *Repérages*, baš onoj u koju se nadao jednoga dalekoga dana, bude li dovoljno dobar, dospjeti. Rijetko kome se san ostvari takvom preciznošću, jer ga rijetko tko tako lucidno sanja. Ni sanjati Milan⁴ ne umije na pola.

⁴ Milanović. :) Nije, ne bojte se, samo provjeravam pazite li na satu.

Prethodna strana: jedan od predloga za naslovnu stranu prvog albuma serije Jason Brice, scenario Alcante; 2007.

Kadar iz serije Ars Magna, scenario Alcante; 2010.

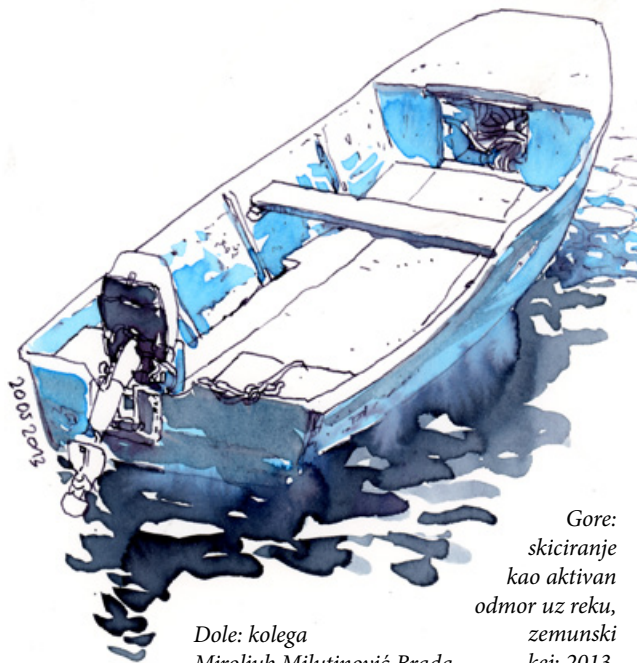
Nakon *Le serpenta* su uslijedile još tri serije – dvije zaokružene trilogije, *Jason Brice* i *Ars Magna* (obje s Alcanteom) te preuzimanje već uhodane serije *Carthago* po scenarijima Christophea Beca – i premda bi ih lako bilo interpretirati kao karijeru na podmazanim šinama, nije sve bilo snovito. Pored uobičajenih trzavica kakvih se nađe na svakom kreativnom projektu⁵, Milan⁶ se po završetku *Bricea* zatekao kako mjesecima sjedi bez posla, da bi odmah zatim usporedo radio dvije serije, onu koju su mu prvu prihvatili i onu koju bi bilo suludo odbiti. Kako ništa ne radi na pola, nije se poslužio nijednim uobičajenim crtačkim potezom – nije unajmio asistente, ni nekoj seriji posvetio manje pažnje nego drugoj – uslijedio je par iscrpljujućih godina.

⁵ Milan je Jasona Bricea naumio bio crtati prema liku Seana Penna, kako bi protagonist bio sjetniji i namučniji, no scenarist i urednik su navalili da ga se oblikuje prema bezizražajnijem Danielu Craigu, u to vrijeme posve novom Jamesu Bondu. Zauzvrat je urednik stao na Milanovu stranu kad je klasično pripovijedanje trebalo prevagnuti nad mangolikim pristupom za koji se u jednom trenutku zalagao Alcante. I da, nitko nije više iznenađen od mene što se jedna od ovih bilježaka doista pokazala informativnom. :)

⁶ Jest, on!

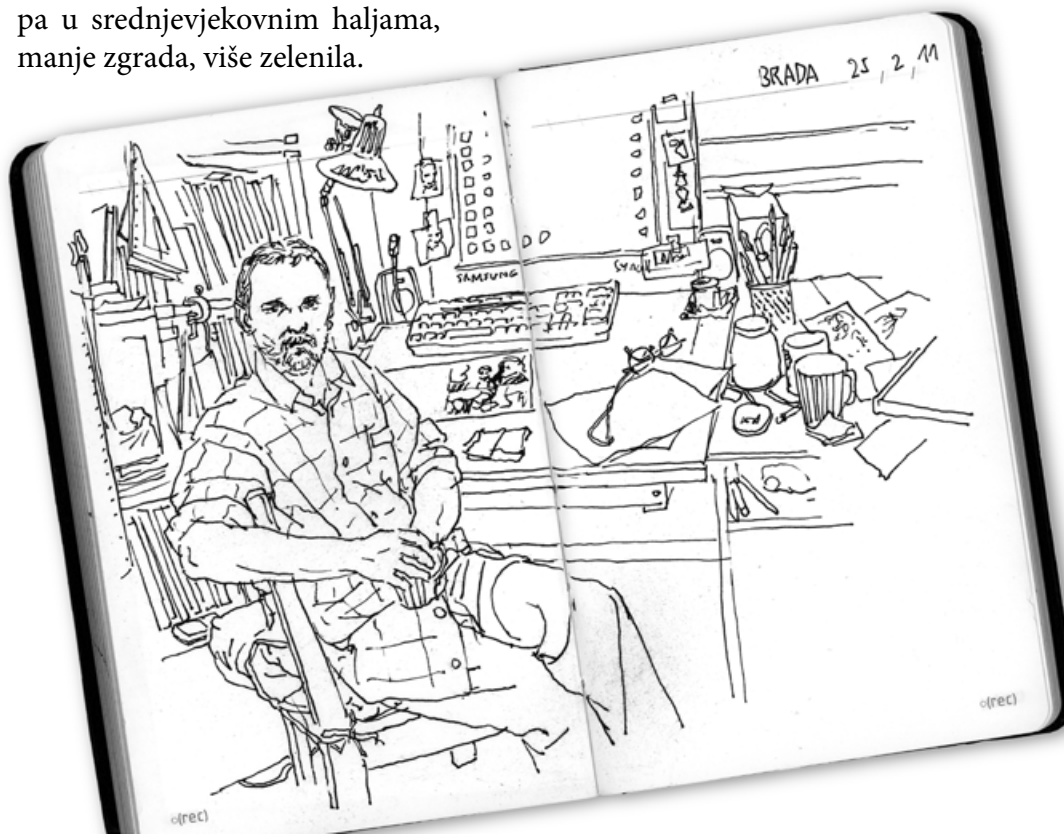
Umor se nije vidio u crtežima jer što je Milan⁷ umorniji bio, to se više trsio da pripovijedanje bude besprijeckorno i svaki detalj dokumentiran. No, kako je rad postao izvor muke – u jednom trenutku pitao se valja li se svega ostaviti, samo da bi zaključio kako je previše života uložio u taj put da bi krenuo nekim drugim – zadovoljstvo je potražio drugdje. Fotografirao je, skicirao, tražio najbolju kombinaciju nalivpera, tinte i papira, prihvatio se akvarela u kojima je crtao što je želio: manje *wehrmachta*, više veprova u križarskim verižnjačama, manje naftnih platformi, više antilopa u srednjevjekovnim haljama, manje zgrada, više zelenila.

Akvarel rađen tokom letovanja na Zavojskom jezeru; 2015.

Gore: skiciranje kao aktivan odmor uz reku, zemunski kej; 2013.

Dole: kolega Miroljub Milutinović Brada, portret u radnom okruženju; 2011.

SUS SCROFA, istraživanje i vežba; 2013.

Ne znam jeste li primijetili kako Milan⁸, kad ne mora, ne crta lica. Više voli predmete, što starije i čudnije to bolje, a kad crta figure onda im voli dati zvjerinju glavu, karnevalsku masku ili, kao *La Bête Noireu*, lice bez izraza. *Bête*, životinje i maske, naime, uvijek su ozbiljni. Ne znaju za šalu.

7 Zaokružite točan odgovor:

- a) Cesar
- b) A.C.
- c) Jovanović.

8 Ozbiljno mi ponestaje diverzija... smijem li se načas odmoriti?

Gore: kadar iz epizode strip-serijala Zabava za celu porodicu, scenario Vladimir Tadić; 2012.

Ne zna ni Milan. On se od posla odmara poslom. Iako se dizajna i ilustracije odrekao kad mu je krenula francuska karijera, prihvatio je svaki poziv domaćih nakladnika da srpskim stripovskim projektima pomogne stranicom ili dvije.

Naći ćete ga tako u *Zabavi za celu porodicu* ili *Vekovnicima*, nekad s izlikom kako mu je to prilika da iskuša akvarel, a nekad i bez izlike, a naći ćete ga i svaki put kad je nekom kolegi trebao prevoditelj da ugovori prvi posao.

Suradnja srpskih crtača i francuskih scenarista na projektu *Lignes de front* velikim je dijelom njegova zasluga. Baš kao što je svojedobno bio ključna karika u humoristično-stripovskom časopisu *Bager*, nakladnik *Megatrona* ili par godina glavni suradnik Zdravka Zupana na dječjem časopisu *Munja*. Uvijek kad je trebalo podmetnuti leđa za strip, Milan je bio ondje. Ne kažem da nije katkad bjesnio, kleo sebe i druge, ali bio je ondje. Što mu je, vrijedi upitati, to trebalo?

Gore: detalj ilustracije za projekat Linije fronta, 2015.

Levo: kadar iz strip-serijala Vekovnici, scenario Marko Stojanović; 2015.

Možda nije dobar odgovor, ali sjećam se kako se jednom mrštio opisujući kako je zajedničkom nam kolegi strip "samo igra".

I onda se usudim pomisliti da i Milana, kao i svakoga, kod drugih ljuti ono što zamjera sebi. I onda se sjetim svih njegovih zaigranih projekata, raznih inačica *Bêtea*, pa *Krakowa i Krakowa*, pa *Firme za svašta*, pa *Kairosa*, pa se sjetim kako je rado ilustrirao *Veliko dvorište* i kakve priče smišlja sa svojom kćeri Lenom, pa bacim pogled na fotografske kolaže koji su mu predradnja svake nacrtane stranice te na kojima s guštom glumi gotovo svaki lik, i pomislim kako se možda ipak ništa bitno u ovih trideset godina nije promijenilo.

*Ilustracija
za plakat festivala
Pirot, grad stripa,
2015.*

PIROT
GRAD STRIPA
7. FESTIVAL
17-19. JUL 2015.

Nekidan smo pričali kako crtajući još uvijek griješimo na iste načine kao onda, ali čini mi se da na puno važniji način ne griješimo.

Dok nas neka ideja još može ponijeti, makar načas, makar dok ne počnemo misliti hoće li je netko objaviti ili kupiti, dotad ću misliti da je ozbiljni, umorni Milan ipak samo maska ispod koje bez prestanka traje igra.

A igra, to znamo, je sve samo ne šala.

Darko Macan⁹

⁹ Pseudonim Milana Jovanovića.

Ilustracija
za naslovnu
stranu serije
Kalokagarti,
1996.

Na ovim stranama gde se
simbolično susreću dva pravca moje
karijere, domaći i internacionalni,
zahvaljujem svima koji su mi na
tom putu pomogli, gde god da se
nalaze, sa koje god strane granice,
pa čak i one neumitne. Posvećujem
zato ovaj katalog Zdravku Zupanu;
on je voleo ovakve publikacije i
nadam se da bi mu se i ova dopala.

Milan Jovanović

Sur ces pages où se croisent
symboliquement deux veines de
ma carrière, locale et internationale,
je veux remercier tous ceux qui
m'ont aidé, où ils se trouvent, même
au-delà de la frontière ultime. Je
dedie donc ce catalogue à Zdravko
Zupan qui aimait ce genre de
brochure, en espérant qu'il aurait
aimé celle-ci aussi.

Milan
Jovanović

Le dessinateur
Drazen Kovacevic
et le scénariste
Sylvain Cordurie,
dessinés comme
protagonistes de leur
série Walkyrie; 2014